

Organik Tarım

Taner AKGÜN
Uzman
İzleme ve Değerlendirme Birimi

İçindekiler

1. Tarım.....	2
2. Organik Tarım	3
2.1. Dünyada Organik Tarım	3
2.2. Organik Tarımın Önemi	4
2.3. Organik Tarımın Temel İlkeleri.....	4
2.4. Organik Tarımda Temel Yöntemler	4
2.4.1. Tohumluk Seçimi:.....	4
2.4.2. Bitki Besleme ve Toprak Islah Maddeleri:.....	5
2.4.3. Tarımsal Mücadele Maddeleri:	5
3. Türkiye'de Organik Tarım	5
3.1. Organik Tarım Yasası	7
3.2. Kontrol ve Sertifikasyon.....	7
3.3. Organik Tarıma Geçiş	8
3.3.1. Bir Defada Bir Parselde Geçiş.....	8
3.3.2. Dereceli Geçiş.....	8
3.3.3. Birden Geçiş.....	8
3.4. Üretim.....	9
3.5. Ticaret	9
3.5.1. Dış Pazar.....	9
3.5.2. İç Pazar.....	13
Üniversitelerde Organik Tarım.....	14
3.6. Organik Tarımın Avantajları ve Dezavantajları.....	15
3.6.1. Avantajları.....	15
3.6.2. Dezavantajları.....	16
4. TR32 Bölgesinde (Aydın – Denizli – Muğla) Organik Tarım.....	17
4.1. Organik Bitkisel Üretim.....	17
4.2. Organik Hayvansal Üretim.....	21
5. Sonuç.....	22
5.1. Öneriler.....	23
Kaynakça.....	25

1. Tarım

Yaşayan her canlı gibi insanların da hayati fonksiyonlarının devamı için enerjiye; enerjiyi sağlayabilmek için de beslenmeye ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç uzun bir müddet avcılık ve toplayıcılık faaliyetleri ile karşılanmıştır. Hayvanların evcilleştirilmesi ile avcılık ve toplayıcılık devri sona ermiş, sonrasında bitki yetiştiriciliğinin başlaması ise tarihteki ilk tarım faaliyetleri de ortaya çıkmıştır.

Tarımsal üretimde ilk girdiler (tohum, fide, fidan vb.) doğadan temin edilmiş, diğer önemli girdilerden su ve hayvan gübresinin kullanımı ile süreç daha da gelişmiştir. Bu arada tarımsal faaliyetlerle birlikte ilk çevre tahribatı da başlamıştır (SÜRMELİ, 2003).

Binlerce yıl devam eden klasik tarım faaliyetleri sonrasında 1700'li yıllarda başlayan kimyasal gübre kullanımı, tarım topraklarının kimyasal ve biyolojik dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Bu topraklarda yetiştirilen bitkilerin de dengeleri bozulmuş, hastalık ve zararlılara karşı mukavemetleri azalmıştır. Bunun üzerine hastalık ve zararlılara karşı kimyasal preparatlar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu kimyasalların kullanımı ile tarımsal verimlilik görünürde artmış, ancak küreselleşen dünyada kitle üretimi ve ucuz maliyet dalgasında kimyasal kullanımı iyice artmış ve yaygınlaşmıştır. Diğer taraftan sanayi devrimi sonrasında özellikle sömürge ülkelerde geleneksel tarım yerine doğayı da sömüren sanayi üretimi anlayışı benimsenmiştir. İlk zamanlar kahve, şeker kamışı, kauçuk, tütün gibi sanayi ürünleri ile başlayan dalga, sonrasında buğday, pirinç gibi temel gıda maddelerini de içine almıştır (SÜRMELİ, 2003).

Bugün gelinen nokta itibarıyla gübre, tarımsal verimliliğin arttırılmasında kullanımından vazgeçilemeyecek bir girdidir. Ancak kullanım zamanı, miktarı, bitki gereksinimleri ve toprak yapısı ile uygunluğu tahliller ile belirlenip buna göre tayin edilmelidir. Aynı şekilde çeşitli aşamalarda kullanılan pestisitlerin (zararlılarla ve hastalıklarla mücadele, çiçeğin döllenmesi, bitkinin hızlı gelişmesi vb. amaçlarla) da tarımsal hayattan çıkması pek mümkün görünmemektedir. Kullanılan bu gübre ve pestisitlerin toprak, su, hava ve tüketici üzerinde çoğu olumsuz birçok etkileri bulunmaktadır. Kalıntı sorunu, bu kalıntının besin zinciri ile dolaşımı ve direnç sorunu çözülmesi hiç de kolay olmayan türev sorunlardır.

2. Organik Tarım

Organik tarım, bitkisel veya hayvansal üretimi doğanın dengesini bozmadan yapmak amacıyla uygun ekolojiler seçerek yapay kimyasal girdi kullanmadan sadece kültürel önlemler, biyolojik mücadele ve organik kökenli girdiler kullanılarak yapılan bir tarım şeklidir. Organik tarımın amacı, toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaktır (YÜKSEL, 2008).

2.1. Dünyada Organik Tarım

Dünya'da organik tarım faaliyetleri 2. Dünya savaşından sonra başlamasına rağmen uluslararası boyuta 1972 yılında Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonunun (IFOAM – International Federation of Organic Agriculture Movement) kurulmasıyla ulaşmıştır. Başlangıçta tarım topraklarının korunması için başlatılan organik yetiştiricilik, sonradan tüketicilerin sağlıklı beslenmelerine ve devamında da organik ürün yetiştiricilerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelmiştir. IFOAM, tüm dünyada organik üretime ilişkin kuralları ilk olarak tanımlayan ve yazıya döken kuruluştur. Temel İlkeler olarak geliştirilen kurallar dizini 1998 yılında IFOAM Temel Standartları olarak modifiye edilmiş ve genel kurul tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kuruluş, AB, Birleşmiş Milletler Tarım-Gıda Örgütü (FAO), Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO), Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) gibi uluslararası kuruluşlarla da organik üretimle ilgili sıkı bir işbirliği yapmaktadır (DENİZ, 2009). Bu konudaki en büyük otorite olan IFOAM her yıl yeni ilavelerle yönetmeliğini zenginleştirmektedir (SÜRMELİ, 2003).

ABD'de Organik Araştırma Vakfı (The Organic Farming Research Foundation OFRF) tarafından yapılan bir incelemede ABD'deki organik tarım işletmelerinin %83'ünün aile işletmeleri olduğu belirlenmiştir (DENİZ, 2009).

Organik ürünlerin tüketicilerce talep edilmesinde kişisel sağlığa ve özellikle çocuklarının sağlığına verdikleri önem, ilk sırada yer almaktadır. Almanya ve İngiltere'de yapılan bir anket çalışmasında sağlık, Almanya'da %70, İngiltere'de %46 ile ilk sırada ifade edilmiştir (DENİZ, 2009).

Tüm dünyada hızla artan organik tarımda genellikle ülkelerin geleneksel ürünleri örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve süt ürünleri, Arjantin'de et ve mamulleri, orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma, zeytinyağı,

Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler organik üretilen ilk ürünlerdir. Mevcut bilgi ve yüksek adaptasyon organik tarıma daha kolay geçişi sağlamaktadır (DENİZ, 2009).

2.2. Organik Tarımın Önemi

- Organik tarım yönteminde kimyasal gübre, ilaçlama, hormon gibi dış etkenler kullanılmaz. Her şeyden önce belirli kurallar çerçevesinde sürdürülebilir bir tarımdır. Başta toprak, su, hava ve çevresindeki doğayı korur.
- Üretilen ürünlerin kolayca izlenebilmesi ve üretim esnasındaki denetlemeler ile tarımdaki ciddi denetim eksikliğini giderebilir.
- İnsan sağlığına zararlı atıklardan bazılarının barındırılmasının önüne geçerek hastalıkların yayılmasını/oluşmasını engelleyebilir.
- Yalnızca insan sağlığını değil, dünyanın da korunmasını sağlar.
- Mevcut tarım arazilerinin azalmasını, çölleşmesini, kullanılamaz hale gelmesini engeller (Organik Tarım, 2011).

2.3. Organik Tarımın Temel İlkeleri

Organik tarımın 4 temel ilkesi vardır:

1. Genetik değişikliğe uğratılmamış tohum kullanmak,
2. Toprakta zararlı etki bırakabilecek kimyasal gübre kullanmamak,
3. Zararlı ve hastalıklarla mücadelede; kalıcı, doğaya zarar veren ve parçalanmayan kimyasallar kullanmamak ve
4. Ürünün sertifikasyon ve etiketlenmesini yaptırmak (SÜRMELİ, 2003).

2.4. Organik Tarımda Temel Yöntemler

2.4.1. Tohumluk Seçimi:

Organik tarımda, kullanılacak tohumun organik olarak üretilmiş ürünlerden, yani organik işletmeden alınması temeldir. Ancak henüz organik tarım tam olarak yaygınlaştırılmadığı için konvansiyonel tarım işletmelerinden temin edilen temiz tohumların kullanılmasına da izin verilmektedir. Dikkat edilecek husus tohumun

genetik modifikasyona uğratılmamış olmasıdır. Tohumun melez olması, hibrit olması bu tohumun organik olma vasfını bozmaz (SÜRMELİ, 2003).

2.4.2. Bitki Besleme ve Toprak Islah Maddeleri:

Toprağın tekrar verimlilik kazanması için organik tarımda kullanımına müsaade edilen ıslah maddeleri şunlardır:

1. Ahır Gübresi,
2. Kompost,
3. Tarım kireci,
4. Leonardit,
5. Organik atıklar,
6. Pit ve torflar,
7. Perlit,
8. Fosfat kayası,
9. Potas kayası,
10. Kümes atıkları (SÜRMELİ, 2003).

2.4.3. Tarımsal Mücadele Maddeleri:

Bitkilerde mantarların ve zararlıların neden olduğu hastalıklar için temiz preparatlar:

1. Bordo bulamacı
2. Arap sabunu
3. Tütün suyu
4. Sarımsak suyu
5. Sütleğen otu suyu (Yılan otu, Balık otu)
6. Çiğ süt (SÜRMELİ, 2003).

3. Türkiye’de Organik Tarım

Ülkemizdeki organik tarım çalışmaları 80’lerin ortasında sözleşmeli yetiştiricilik biçiminde başlamış, ilerleyen zamanlarda talep artışını sağlamak amacıyla bağımsız projelerle de desteklenmesi yönüne gidilmiştir. Önceleri ithalatçı ülkelerin ilgili mevzuatına uygun yapılan üretim ve ihracata 1991’den sonra Avrupa Topluluğunun 24 Haziran 1991 tarihli ve organik tarım faaliyetlerini düzenleyen yönetmeliği

doğrultusunda devam edilmiştir. 1994 yılında “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik”, 2002 yılında ise “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Son olarak 2004 yılında “Organik Tarım Kanunu” ve 2005 yılında “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çoğu Avrupa ülkesi ve ABD’de organik tarımın gelişimine çiftçiler öncülük etmesine karşın, Türkiye’de organik tarım Avrupalı özel organik tarım şirketlerinin elemanlarıncı çiftçilere tanıtılmış ve benimsetilmiştir. Başka bir anlatımla Avrupa ve ABD’de yapılanma arz kaynaklı (üreticiden başlayarak) aşağıdan yukarıya doğru iken; Türkiye’de talep kaynaklı (şirketlerden üreticiye doğru) yukarıdan aşağıya bir yapılanma söz konusudur. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, ekonomik faktörlerin (özellikli prim fiyat ve pazar garantisi) en etkili motivasyon unsuru olduğu belirlenmiştir (DEMİRYÜREK, 2004).

Organik tarım kanun ve yönetmelik esaslarına göre üretilen bitki ve hayvansal ürünler organik olarak değerlendirilmekte ve yönetmelikte ayrıntıları verilen etiket ve özel organik tarım logosu ile pazarlanmaktadır.

Çerçevesiz renkli logo

Siyah-beyaz logo

Çerçevesiz renkli logo

Fonlu renkli logo

Siyah-beyaz logo

Fonlu siyah beyaz logo

Resim 1: Organik Tarım Logoları

3.1. Organik Tarım Yasası

Organik Tarım Yasası 01.12.2004 tarihinde TBMM'den geçerek yürürlüğe girmiştir. Yasa kapsamında;

Organik ürün üreticileri ve satıcıları: Organik tarım işini yapacaklar, bir kontrol ve sertifikasyon kuruluşu denetiminde çalışmak zorundadır. Organik ürünler diğer ürünlerle aynı reyonlarda ve onlarla bir arada satılamazlar ve pazarlanamazlar.

Organik ürünlerin ve girdilerin reklam ve tanıtımı: Organik ürünler etiketli ve etiketlerinde organik olduklarının belgelendirildiği ürünlerdir. Bu nedenle diğer ürünlerle karıştırılacak şekilde tanıtım ve etiketlendirilmesi kanun kapsamında yasaklanmıştır.

Organik ürünlerin ve girdilerin ithalat ve ihracatı: Kanun kapsamında organik ürün sertifikası almayan ürün ve girdilerin ithalat ve ihracatına yasak getirilmiştir.

Denetim: Bu kanun kapsamındaki tüm denetimlerin yetkisi Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na verilmiştir. Kanun gereği bakanlık denetimleri kendi alt yapısı ile denetleyebileceği gibi, akredite olmuş kuruluşlara da yetki verebilecektir.

Cezai hükümler: Kanunun getirdiği en önemli yararlardan birisi de organik ürünleri ve girdileri üreten, pazarlayan, satan, ithal ve ihraç edenlere ceza verebilme yetkisinin getirilmesidir. Cezalar 10-50 bin TL arasında değişen idari para cezaları şeklinde düzenlenmiştir (Organik Tarım Kanunu, 2004).

3.2. Kontrol ve Sertifikasyon

Organik tarımın özelliği her aşamasının kontrollü olması ve ürünün sertifikalandırılmasıdır. Yönetmelik hükümlerine göre ürünün güvence altına alınmasındaki iki temel unsur kontrol ve sertifikasyondur. Kontrol ve sertifikasyon işlemi aynı kuruluş tarafından yapılabileceği gibi ayrı ayrı kuruluşlar tarafından da yapılabilir. Müteşebbisler yaptıkları organik faaliyetler ile ilgili her türlü bilgi ve belgeleri, sözleşmeli olduğu kontrol ve sertifikasyon kuruluşu veya kontrol kuruluşuna vermekle yükümlüdür. Bu bilgi ve belgeler kuruluş tarafından kayıt altına alınır. Kuruluş yılda en az bir defa işletmeyi yerinde kontrol eder (haberli veya habersiz olarak). Kontrol ve sertifikasyon kuruluşunca organik tarım müteşebbis sertifikası ve ürün sertifikası verilir. Kontrol ve

sertifikasyon organik tarımın en önemli basamaklarından biridir. İç ve dış piyasalarda bir ürünün organik olarak satılabilmesi için bu sertifikalara sahip olması gerekmektedir (Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 2005).

3.3. Organik Tarıma Geçiş

Bir sistemden ötekine geçmek sadece sentetik gübre yerine yeşil gübre kullanmak, kimyasal ilaçların yerini doğallarınnın alması değildir. Başka bir sisteme geçiş yapmak bir çiftçilik sisteminden, alışkanlıklardan vaz geçme durumudur ve kolay değildir. Organik tarıma geçiş için tek bir doğru strateji yoktur. Zümra Karakaya'nın Organik Tarıma Geçmek adlı makalesinde (KARAKAYA) belirttiği üzere, yetiştiriciler bunlardan birini veya birkaçını uygulayabilirler.

3.3.1. Bir Defada Bir Parselde Geçiş

Organik tarıma finans ve işgücü olanaklarının uygunluğu ölçüsünde önce küçük bir arazi ölçeğinde başlanabilir. Bir defada çiftliğin bir bölümü için sertifika alınır. Bu şekilde riskler ve olası olumsuzluklar en aza indirgenmiş, dikkatli bir başlangıç yapılmış olunur. Muhtemel problemlerle başa çıkmak daha küçük alanlarda öğrenilir ve ekonomik kayıplar en aza indirgenir.

3.3.2. Dereceli Geçiş

Bir kerede bir grup girdinin kullanımı bırakılır. Bu yaklaşım ile arazinin sertifikalandırılmasında gecikme yaşanabilir.

3.3.3. Birden Geçiş

Kısa bir zaman diliminde organik tarıma geçmek birçok potansiyel riski bünyesinde barındırır. Muhtemel verim düşüşlerini engellemek adına yüksek azot gerektirmeyen ürünler seçilebilir.

Başarılı bir geçiş için başarılı üreticilerle konuşulmalı, başlangıç için tecrübelerinden yararlanılmalıdır. Yine boş vakitler sistemlerin nasıl çalıştığını öğrenmek için değerlendirilmelidir. Spesifik problemlerle uğraşmak yerine onların sebeplerini ortadan kaldırmaya çalışılmalıdır.

3.4. Üretim

Ülkemizde sözleşmeli yetiştiricilik şeklinde başlayan organik tarım ürünleri üretimi, öncelikle geleneksel ihrac ürünlerimizden kuru üzüm ve kuru incir organik olarak Ege Bölgesi'nde üretilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu ürünlere fındık ve kayısı eklenmiş ve diğer bölgelere de yayılmıştır.

Yıllar	Ürün Sayısı	Çiftçi sayısı	Yetiştiricilik Yapılan Alan (ha)	Doğal Toplama Alanı (ha)	Toplam Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
2002	150	12.428	57.365	32.462	89.827	310.125
2003	179	14.798	73.368	40.253	113.621	323.981
2004	174	12.806	108.598	100.975	209.573	378.803
2005	205	14.401	93.134	110.677	203.811	421.934
2006	203	14.256	100.275	92.514	192.789	458.095
2007	201	16.276	124.263	50.020	174.283	568.128
2008	247	14.926	109.387	57.496	166.883	530.225
2009	212	35.565	325.831	175.810	501.641	983.715

Tablo 1: Genel Organik Tarımsal Üretim Verileri (Geçiş Süreci Dâhil) (TKB, 2011)

İlk yıllarda üretilen ürün çeşidi iki elin parmaklarını geçmezken, 2000'li yıllarda 200'ün üzerine çıkmıştır. Yine üretim yapan çiftçi sayısına ve üretim miktarına bakıldığında talep merkezli bir artış dikkat çekmektedir.

2005 yılı verileri ile bölgelere göre organik üretim alanlarının dağılımına bakıldığında %41 ile ilk sırada Ege Bölgesi yer almaktadır. Bunu %21 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi, %17 ile Akdeniz Bölgesi izlemektedir. Son sırada ise %2 ile Marmara Bölgesi yer almaktadır (ATASAY, 2006).

3.5. Ticaret

3.5.1. Dış Pazar

Diğer ülkelerde olduğu gibi henüz ülkemizde de organik tarım ürünleri dış ticaretine ilişkin istatistiksel altyapı oluşturulamamıştır. Bahsedilen nedenle, ihracata ait istatistikî değerler ancak Ege İhracatçı Birlikleri kayıtlarından izlenebilmektedir. Buradan

hareketle ihracatçı firmalarımızın organik tarım ürünlerini ihraç ederken söz konusu ürün grubunun ihracatının kayda bağlı olduğunu göz önünde bulundurmaları ve ilgili İhracatçı Birliğine kayıt yaptırmaları önem arz etmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından açıklanan üretim istatistikleri ile Ege İhracatçı Birlikleri tarafından açıklanan dış ticaret istatistikleri arasında önemli bir farklılık görülmektedir. Bahsedilen istatistiksel farklılık aşağıdaki nedenlerden kaynaklanmaktadır:

- Tarım ve köy İşleri Bakanlığı tarafından açıklanan istatistikî veriler işlenmemiş ürün değerlerini yansıtmaktadır.
- Ege İhracatçı Birlikleri`nce açıklanan istatistik değerler ise işlenmiş ürün (yaş, kurutulmuş, dondurulmuş ve diğer şekillerde işlenmiş ürün) değerlerini yansıtmaktadır.
- Organik tarım ürünlerinin bir kısmı yurtiçi tüketime sunulmakta, dolayısıyla Ege İhracatçı Birlikleri kayıtlarında yer almamaktadır.
- Organik tarım ürünleri ihracatının kayda bağlı olmasına karşın firmalarımız zaman zaman kayıt yaptırmamaktadır.
- Ayrıca, Dünyada ve ülkemizde konvansiyonel ürünler ticaretinin izlenmesine imkân sağlayan Armonize Sınıflandırma sisteminin organik tarım ürünleri için oluşturulmamış olması tüm dünyada organik tarım ürünleri ticaret istatistiklerinin izlenmesini güçleştiren bir diğer önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (DENİZ, 2009).

Son verilere göre organik ürünlerin ihracatının yapıldığı ülke sayısı 30'un üzerindedir. AB ülkeleri en önemli ihraç pazarımızı oluşturmaktadır. AB ülkeleri dışında Kuzey Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada, Güney Kore, Tayvan, Yeni Zelanda ve Japonya dikkat çeken potansiyel pazarlardır.

Ürünler	Ülkeler
Fındık	Danimarka, Fransa, Almanya, Norveç, İngiltere.
Kurutulmuş İncir	Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD.
Kurutulmuş Kayısı	Avustralya, Avusturya, Kanada, Danimarka, Fransa,

	Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, İsviçre, İngiltere, ABD.
Kurutulmuş Üzüm	Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Japonya, Hollanda, Norveç, İsviçre, İngiltere.
Dondurulmuş meyve ve sebze	Belçika, Brezilya, Danimarka, Fransa, Almanya, Macaristan, İsrail, İtalya, Japonya, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere.
Meyve suyu ve konsantre	Almanya, Yunanistan, İsrail, ABD.
Zeytinyağı	ABD.
Baklagiller	Almanya, İngiltere.
Diğer ürünler	Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İsviçre.

Tablo 2: Organik Ürünler ve Ağırlıklı İhrac Pazarları

(ATASAY, 2006)

Türkiye organik tarım ürünleri ihracatının yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, 2003 yılında en yüksek değerine ulaştığı ve sonrasında bir düşüş eğiliminde olduğu görülür.

1998 yılındaki organik ürün ihracatımızın ciro sal dağılımına bakıldığında, 4,3 milyon \$ ile iç fındık birinci sırada yer alır. Bunu 3,8 milyon \$ ile çekirdeksiz kuru üzüm, 3,7 milyon \$ ile kuru incir ve 3,1 milyon \$ ile kuru kayısı izler. Bu dört ürünün payı toplam ihracatın %77,77'sidir.

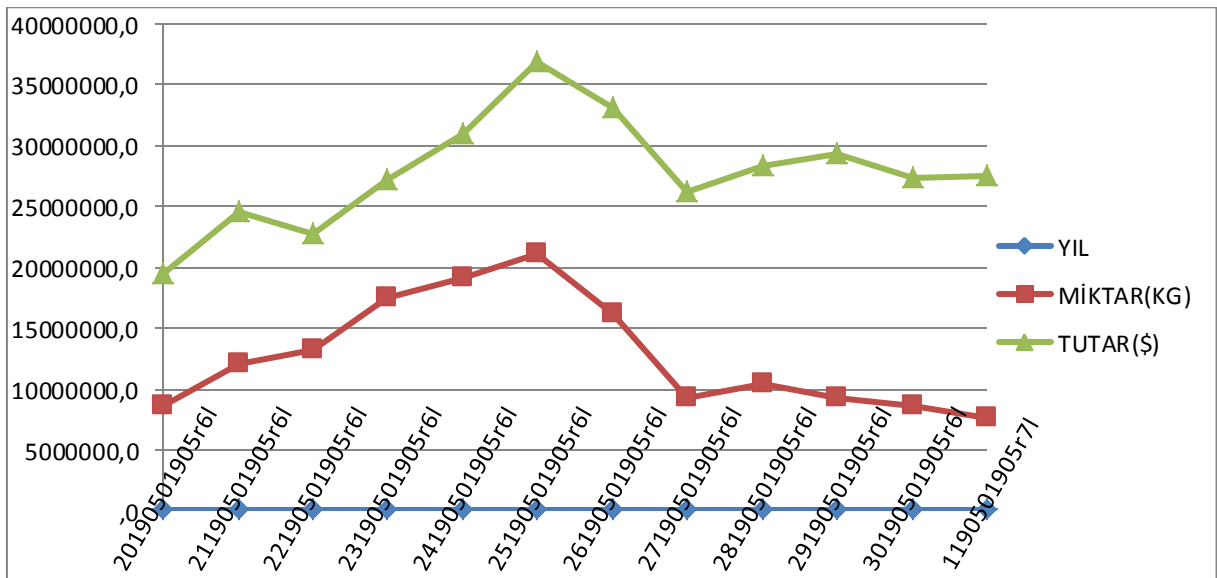

Resim 2: Ağırlıklı organik ihracat ürünlerimiz

2009 yılına gelindiğinde en yüksek pay 6,2 milyon \$ ile kuru incire aittir. Bunu 4,3 milyon \$ ile kuru kayısı, 3,6 milyon \$ ile iç fındık ve 3,1 milyon \$ ile çekirdeksiz kuru üzüm izler. Bu dört ürünün payı toplam ihracatın %62,79'udur. Katma değeri yüksek işlenmiş ürün ihracatı istenilen oranda artamamış, ihracatımız yine geleneksel ürünlerimiz etrafında şekillenmiştir (TKB, 2011).

YIL	MİKTAR(KG)	TUTAR(\$)
1998	8.616.687	19.370.599
1999	12.049.949	24.563.892
2000	13.128.934	22.756.297
2001	17.556.280	27.242.407
2002	19.182.859	30.877.140
2003	21.083.351	36.932.995
2004	16.093.189	33.076.319
2005	9.319.328	26.230.259
2006	10.374.493	28.236.617
2007	9.346.677	29.359.321
2008	8.628.790	27.260.473
2009	7.565.604	27.504.928

Tablo 3: Yıllara Göre İhracat Verileri (TKB, 2011)

Grafik 1: Yıllara Göre İhracat Verileri

3.5.2. İç Pazar

Türkiye'deki organik ürünlerin iç pazardaki durumuna yönelik çok az araştırma bulunmaktadır. 1990'ların sonlarından itibaren iç talebi geliştirmeye yönelik büyük süpermarketlerde tanıtım girişimleri olmuş ancak tüketici bilincinin yetersiz olması, ürün sayısının sınırlı ve fiyatının da yüksek olması gibi sebeplerle bu girişimler pek başarılı olamamışlardır. Çok küçük olan iç pazardaki tüketiciler de genelde gelir düzeyi yüksek, orta yaşın üzerinde, eğitilmiş ve sağlık riskleri konusunda duyarlı kişilerden oluşmaktadır.

3.5.2.1. Ekolojik (Organik) Pazarlar

Büyük şehirlerde kurulmaya başlanan ekolojik (organik) pazarlar da son zamanlarda dikkat çekmeye başlamış, üreticiler ürünlerini direk tüketiciye pazarlama yoluna gidebilmişlerdir. Bu şekilde son tüketiciler de medya araçları haricinde organik tarım ile buluşma fırsatı yakalamışlardır.

Ambalajsız satılan taze ürünler pazarın açılacağı günün bir gün öncesinden üreticinin bahçesinden toplayıp getirdiği, tüketicileri ambalaj maliyetinden kurtarmak amacıyla dökme olarak satılmaktadır. Bu ürünler fatura, irsaliye, üretici belgesi veya müstahsil makbuzu ile pazara kabul edilmektedir. Ayrıca hem pazara girişte, hem de çıkışta ürünler tartılmaktadır. Bu şekilde hem ibraz edilen miktarlar kontrol edilmekte, hem üreticinin o hafta sattığı miktarlar ilgili sertifika kuruluşuna rapor edilmektedir.

Satılan her ürünün sertifikası tezgâhlar üzerinde sergilenmekte olup, tüketicilerin hem ürünün nerde üretildiğini hem de sertifika kuruluşunu bilmeleri sağlanmaktadır.

Organik ürünler hal kanunu ve hükümlerinden muaf tutulduğu için bu pazarlar üretici ve tüketicinin doğrudan buluştuğu noktalar. Ayrıca ürünlerin fiyatları için alt ve üst limitlerin belirlenmesi ürün ve para değişimini en adil biçimde sağlama şansını beraberinde getirmektedir. Yüz yüze kurulan iletişim sayesinde belgelerin ve sertifikaların ötesinde bir güven ortamının da oluştuğu dikkate alınmalıdır.

Son olarak, bu pazarların tüketicilerde ekolojik yaşam bilincini ve duyarlılığını oluşturmak, organik ürünlerin pahalı-lüks imajını kırmak gibi sosyal faydaları da bulunmaktadır (YÜKSEL, 2008).

Resim 3: Ekolojik Pazarlar

Üniversitelerde Organik Tarım

1-4 Kasım 2006 tarihlerinde Yalova'da gerçekleştirilen Türkiye 3. Organik Tarım Sempozyumu Sonuç Bildirgesi'nde belirtildiği üzere; tarımda yaşanan yeni teknik, teknoloji ve sistemlerin, tarımsal üretimde önemli bir yeri olan ziraat mühendislerinin eğitiminde de sürekli ve yenilenen bir şekilde bulunması gerekliliği açıktır. Bu nedenle, tarımda çalışacak teknik elemanların yetiştirildiği Ziraat Fakültelerinde ve ara eleman ihtiyacının karşılandığı Meslek Yüksek Okullarında organik tarım ile ilgili derslere daha fazla yer verilmelidir (AĞI, 2006).

2009 yılı itibarıyla 19 üniversite bünyesinde 21 meslek yüksekokulunda organik tarım bölümü açılmıştır:

1. Adıyaman Üniversitesi, Kahta M.Y.O.
2. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Süreyya Astarıcı M.Y.O.
3. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır ve Bismil M.Y.O.
4. Atatürk Üniversitesi, İspir Hamza Polat M.Y.O.

5. Gaziantep Üniversitesi, Nizip M.Y.O.
6. Kocaeli Üniversitesi, Arslanbey M.Y.O.
7. Selçuk Üniversitesi, Çumra ve Sarayönü M.Y.O.
8. Dumlupınar Üniversitesi, Simav M.Y.O.
9. Mersin Üniversitesi, Silifke M.Y.O.
10. Cumhuriyet Üniversitesi, Zara Ahmet Çuhadaroglu M.Y.O.
11. Gümüşhane Üniversitesi, Kelkit Aydın Doğan M.Y.O.
12. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Artova M.Y.O.
13. Süleyman Demirel Üniversitesi, Aksu Mehmet Süreyya Demiraslan M.Y.O.
14. Ege Üniversitesi, Ödemiş M.Y.O.
15. Erciyes Üniversitesi, Safiye Çıkrıkçioğlu M.Y.O.
16. Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale ve Delice M.Y.O.
17. Uşak Üniversitesi, Sivaslı M.Y.O.
18. Yüzüncüyıl Üniversitesi, Gevaş M.Y.O.
19. İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı (Nevşehir) Üniversitesi, Kapodokya M.Y.O.

(DENİZ, 2009)

3.6. Organik Tarımın Avantajları ve Dezavantajları

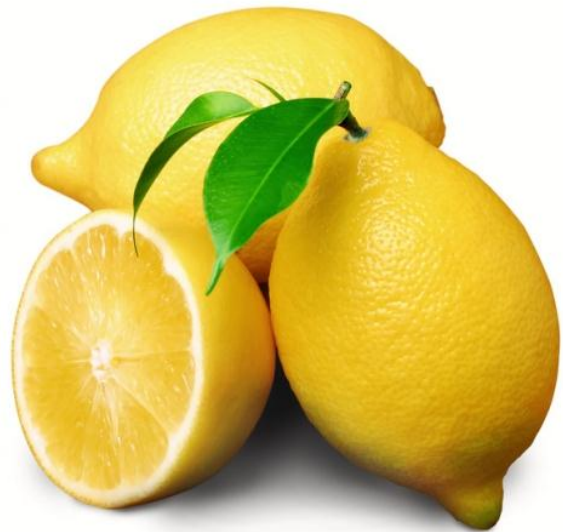
3.6.1. Avantajları

- Türkiye'de sentetik kimyasallar çiftçilerin büyük bir kısmı tarafından ya çok az kullanılmakta, ya da hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle ekolojik tarıma geçişin kolay olması beklenebilir.
- Üretici geliri ürüne bağlı olarak artmaktadır. (Ortalama yüzde 10 artış olduğu tahmin edilmektedir).
- Fiyatı hızla artan kimyasal gübre, pestisit ve enerji girdilerinden tasarruf edilmektedir.
- Sözleşmeli tarımla üreticinin tüm ürününün alınması garanti edilmektedir. Ekolojik ürünlerin ihrac fiyatı diğer ürünlerden yüzde 10-20 oranında daha yüksektir.
- Organik ürünlerin ihracatı ile Türkiye tarım ürünleri için ilave bir kapasite yaratılmaktadır. Dolayısıyla ihrac edilen her ton daha önce ulaşılamayan tüketici kitlesine gitmektedir.

- Özel bilgi isteyen organik tarım modeli ziraat mühendisleri için yeni istihdam sahaları yaratmaktadır (Organik Tarımda Biz, 2009).

3.6.2. Dezavantajları

- Türkiye'de tarımsal ürün arzında yıldan yıla önemli dalgalanmalar görülmektedir. Hızla artıp gençleşen nüfus, tüketim düzeyinin ve çeşitliliğinin sürekli artması ve çevredeki ülkelerin hemen hepsinin tarımsal ürün talep eden özellikleri sebebiyle organik tarımın (verimde meydana gelebilecek azalma nedeniyle) kısa vadede gelişmesi zor görünmektedir.
- Organik tarım yöntemiyle bitkisel üretimde ortaya çıkan bir sorun, arazilerin çok küçük, parçalı ve birbirine yakın olmasıdır. Bu durum organik üretimi olumsuz yönde etkiliyor. Çünkü organik üretim yapan bir işletmenin çevrede üretim yapan diğer klasik işletmelerde kullanılan kimyasallardan etkilenmemesi mümkün değildir.
- Ekolojik tarım sisteminde yetiştirilen ürünlerin pazarlanması özellikle iç piyasa için yeni ve belirsiz bir konudur.
- Konunun yeni olması nedeniyle yeterli tarımsal yayım çalışmaları ve eleman bulunmaması da muhtemel dezavantajlardan birisidir (Organik Tarımda Biz, 2009).

Resim 4: Organik domates ve organik limon

4. TR32 Bölgesinde (Aydın – Denizli – Muğla) Organik Tarım

4.1. Organik Bitkisel Üretim

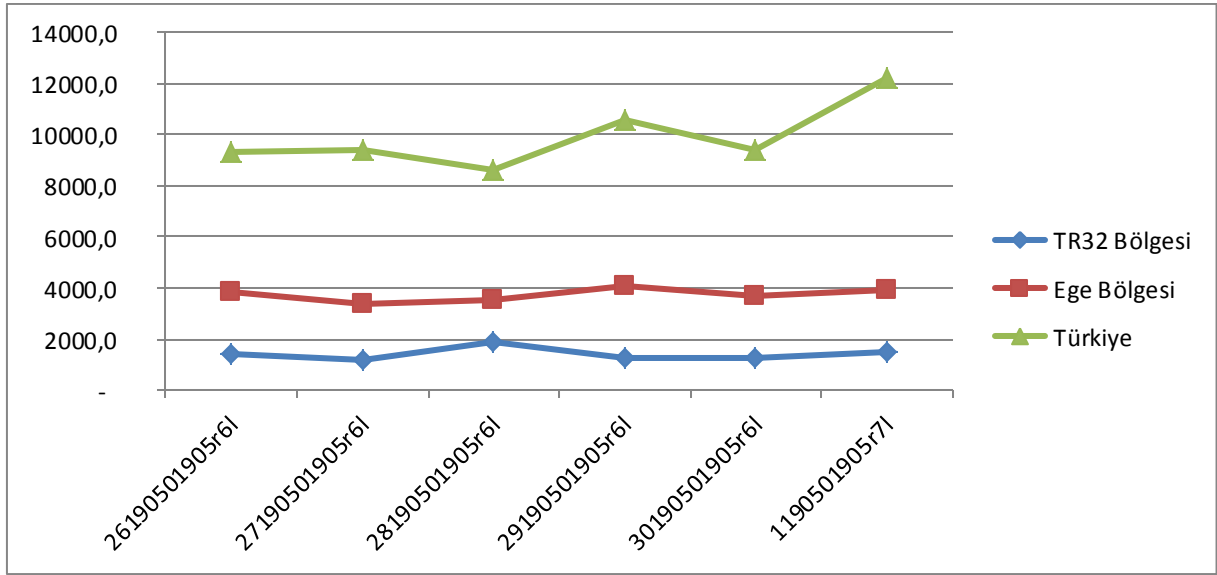
Türkiye'deki organik tarım üretiminde önemli paya sahip olan Ege Bölgesi'nde, Güney Ege Bölgesi illerinin 2004-2008 yılları arasında bölge üretimine katkısı yıllık ortalama % 31,1 iken, Türkiye üretimine katkısı % 8,6 düzeyinde gerçekleşmiştir (GEKA, 2010).

Organik tarım için hem geniş bir alana hem de büyük bir potansiyele sahip olan Aydın, bölgede yapılan organik tarım ürünleri üretiminin yaklaşık % 90'una sahiptir. İncir, zeytin kestane gibi Türkiye üretiminde bölgenin önemli paya sahip olduğu ürünlerin üretimi ekolojik tarım şartları altında yapılmakla birlikte kayıt altına alınmamış ve sertifikasyon işlemi tamamlanmamış olanlar mevcuttur (GEKA, 2010).

2004-2008 yılları arasında bölgede organik tarım yapan çiftçi sayısında % 9,1 oranında azalma olurken, 2009 yılında bu sayıda bir artış olduğu görülmektedir. Bölgede organik tarımla uğraşan çiftçilerin % 88'i Aydın'da, % 9'u Denizli'de, % 3'ü de Muğla'da üretim yapmaktadır. 2009 yılında Aydın ve Denizli'de organik tarımla uğraşan çiftçi sayısında artış olurken, Muğla'da büyük bir düşüş olduğu görülmektedir (GEKA, 2010).

Organik tarımsal üretim yapan çiftçi sayısı			
	TR32 Bölgesi	Ege Bölgesi	Türkiye
2004	1.427	3.849	9.314
2005	1.208	3.359	9.427
2006	1.905	3.500	8.654
2007	1.297	4.119	10.553
2008	1.259	3.663	9.384
2009	1.496	3.898	12.211

Tablo 4: Organik tarımsal üretim yapan çiftçi sayısı (TKB, 2011)

Grafik 2: Organik üretim yapan çiftçi sayısı

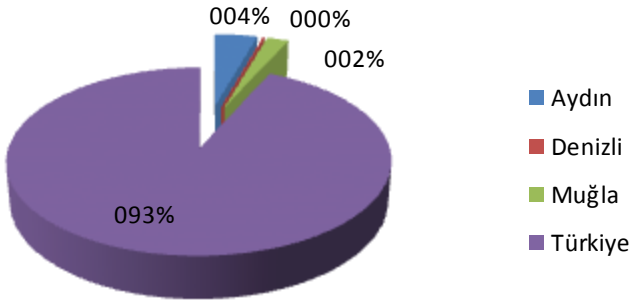
TR32 Bölgesindeki organik üretim yapan çiftçi sayısına bakıldığında Ege Bölgesi ile paralellik gösterdiği, 2007 ve 2009 yıllarındaki ülke genelindeki artıştan ayrıştığı görülmektedir.

Organik ürünlerin üretimi ve ticareti özel düzenlemelerce yapılmakta, yetki verilmiş kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca kontrol edilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde 11 adet denetim ve belgelendirme kuruluşu mevcuttur. Bu kuruluşlardan 6'sı AB'ye kayıtlı Avrupa Denetim ve Belgelendirme Kuruluşu'na bağlı ajanslardır. Diğer 5 kuruluş ise Türkiye'deki yetkili merciler tarafından görevlendirilen yerel denetim ve belgelendirme kuruluşlarıdır (GEKA, 2010).

	Çiftçi sayısı	Gerçek üretim alanı(ha)	Doğal toplama alanı(ha)	Nadas Alanı(ha)	Toplam alan(ha)	Üretim miktarı(ton)
Aydın	1.320	9.217	2.400	31	11.648	25.459
Denizli	127	378	-	22	400	1.327
Muğla	49	237	5.660	4	5.902	1.431
TR32 Bölgesi	1.496	9.832	8.060	58	17.950	28.217
Türkiye	11.211	69.921	175.790	4.011	249.722	318.165

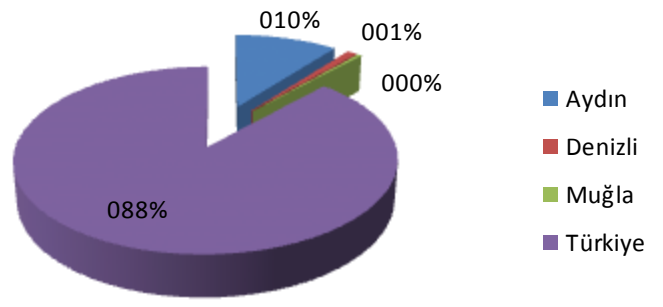
Tablo 5: 2009 Yılı Organik Tarım Üretim Verileri (TKB, 2011)

Organik Üretim Yapılan Toplam Alan(ha)

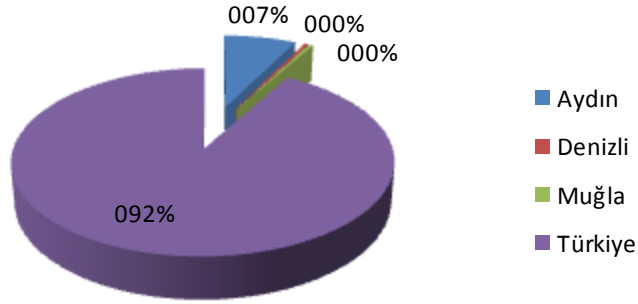
Grafik 4: Organik Üretim Yapılan Toplam Alan

Organik Üretim Yapan Çiftçi Sayısı

Grafik 3: Organik Üretim Yapan Çiftçi Sayısı

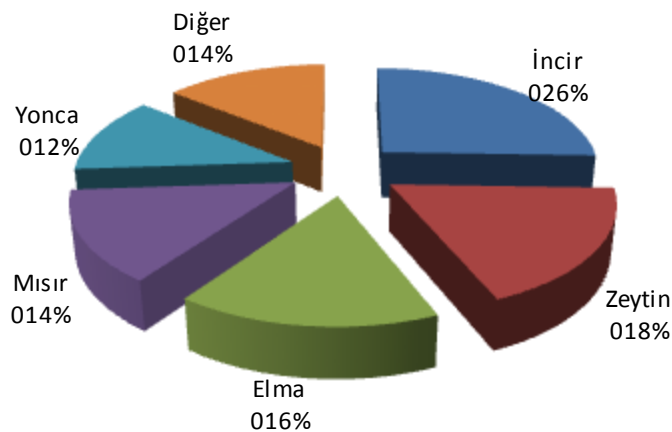
Organik Üretim miktarı(ton)

Grafik 5: Organik Üretim Miktarı

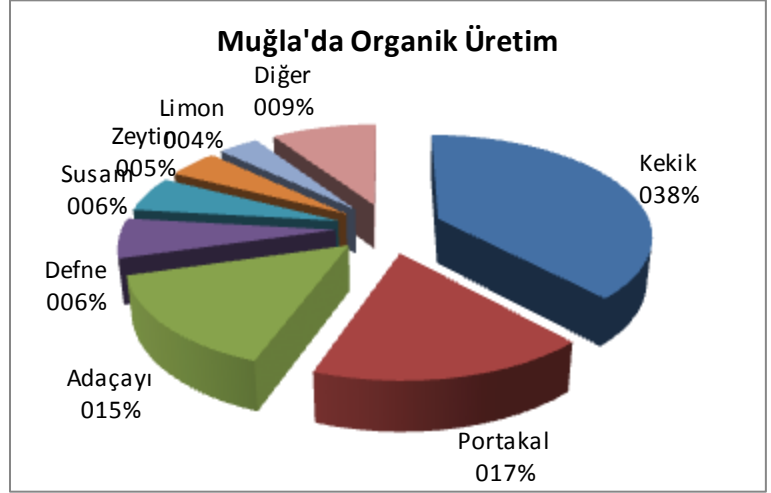
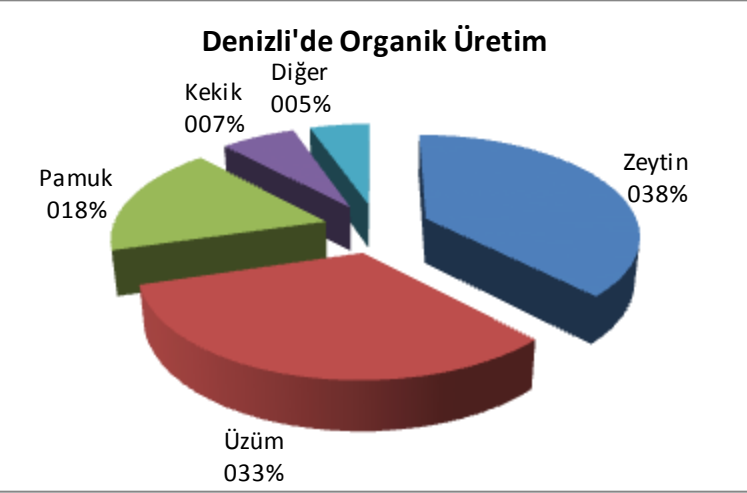
TR32 Bölgesinde organik tarım verilerine bakıldığında şüphesiz Aydın'ın Muğla ve Denizli'ye göre ileride olduğu göze çarpmaktadır. Üretilen organik ürün sayılarına bakıldığında Aydın 74 ürün ile Muğla (53) ve Denizli'ye (15) üstünlük sağlamaktadır. Bu durumda geleneksel tarımdan gelen tecrübe şüphesiz göz ardı edilemez (TKB, 2011).

Aydın'da Organik Üretim

Grafik 6: Aydın'da Organik Ürünlerin Miktarlarına Göre Yüzdesel Dağılımı

2009 yılı organik üretim verilerine göre Aydın'da organik üretimin en fazla olduğu ürün %25,5 ile incirdir. Bunu %18,26 ile zeytin, %16,13 ile elma, %13,99 ile mısır ve %11,92 ile yonca takip etmektedir. Geçiş süreci verileri dikkate alındığında bu oranlar şu şekilde değişmektedir: Zeytin %23,49 – incir %16,01 – pamuk %11,35 – mısır %10,52 ve elma %10,13.

Grafik 8: Denizli'de Organik Ürünlerin Miktarlarına Göre Yüzdesel Dağılımı

Grafik 7: Muğla'da Organik Ürünlerin Miktarlarına Göre Yüzdesel Dağılımı

Denizli'de organik üretimin en fazla olduğu ürün %37,76 ile zeytindir. %32,65 ile üzüm 2. Sırada, %17,53 ile pamuk 3. Sırada. Geçiş süreci verileri dikkate alındığında bu oranlar şu şekilde değişmektedir: Nar %36,76 – pamuk %22,42 – üzüm %13,23 – zeytin %12,60.

Muğla'da ise %38,09 ile kekik ilk sıradadır. Bunu sırası ile %17,44 ile portakal, %15,03 ile adaçayı, %6,29 ile defne izlemektedir. Geçiş süreci verileri dikkate alındığında bu oranlar şu şekilde değişmektedir: Zeytin %25,55 – kekik %25,00 – portakal %14,84 – adaçayı %9,86.

Aynı şekilde, organik üretim yapılan alanlara bakıldığında Aydın tek başına bölgemizin %65'ine, tüm Türkiye'nin ise %4,66'sına tekabül etmektedir. Organik tarım yapılan toplam alan sıralamasında Kastamonu, Yalova, İzmir ve Manisa'nın ardından 5. sırada yer almaktadır. Muğla 8, Denizli ise 40. sıradadır. Ancak ilk 4 ilimizde de doğal toplama alanlarının fazla olduğu görülmektedir. Gerçek üretim alanlarında ise Aydın ilk sırada yer almaktadır (Türkiye'nin %13,18'i). Denizli 33. sırada, yine doğal toplama alanlarının fazla olduğu Muğla ilimiz ise 43. sırada gelmektedir.

Geçiş süreci dâhil verileri dikkate aldığımızda durum aşağıdaki gibidir:

	Çiftçi sayısı	Gerçek üretim alanı (ha)	Doğal toplama alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Aydın	2.019	14.547,82	2.400,00	17.146,28	40.558,12
Denizli	199	826,51	0,00	848,56	4.831,76
Muğla	108	1.024,22	5.660,02	6.698,21	2.180,36
Türkiye	35.565	300.924,60	175.809,78	501.641,05	983.715,22

Tablo 6: Geçiş süreci dâhil organik üretim verileri 2009 (TKB, 2011)

Çiftçi sayısına göre, Aydın %5,68 ile Türkiye'de 2. sıradadır. Denizli %0,56 ile 31. sırada, Muğla %0,30 ile 37. sıradadır. Van ilimiz 10.513 çiftçi ile ilk sırada yer almaktadır.

Gerçek üretim alanına göre, Aydın %4,83 ile Türkiye'de 5. sıradadır. Muğla %0,34 ile 33. sırada, Denizli %0,27 ile 38. sıradadır. Yine Van ilimiz %30,92 oran ve 93.058,39 ha ile ilk sırada yer almaktadır.

Doğal toplama alanına göre, Muğla %3,22 ile Türkiye'de 7. sıradadır. Aydın %1,37 ile 12. sıradadır. Denizli ilimizde doğal toplama alanı bulunmamaktadır. Ülkemizde en fazla doğal toplama alanı bulunan illerimiz %44,85 ile Kastamonu ve %26,24 ile Yalova'dır.

Üretim miktarına göre, Aydın %3,95 ile Türkiye'de 7. sıradadır. Denizli %0,49 ile 33. sırada, Muğla ise %0,22 ile 41. sıradadır (TKB, 2011).

4.2. Organik Hayvansal Üretim

2009 yılı organik hayvansal üretim verilerine bakıldığında bölgede sadece Aydın'da ve 1 çiftçi ile üretim yapılmaktadır. Bu işletmeden yıllık 1080 ton süt üretimi bildirilmiş durumdadır.

Ülke geneline bakıldığında durum bölgeden daha parlak değildir. Bolu, Bursa, İzmir, Konya, Manisa, Samsun ve Elazığ'da yumurta üretimi, Çanakkale, Gümüşhane, Iğdır ve Karaman'da inek, koyun ve keçi üretimi, Kırklareli'nde kuzu ve yumurta üretimi yapılmaktadır. Toplam çiftçi sayısı sadece 38'dir.

Yine ülke genelinde organik bal, arısütü ve polen üretimine bakıldığında toplamda 147 çiftçi ve 14917 kovan ile 206 ton ürün elde edilmiştir. 72 çiftçi ve 5103 kovan ile ilk sırada Artvin ilimiz bulunmaktadır. Bunu 9 çiftçi ve 2210 kovan ile Van, 9 çiftçi ve 1677 kovan ile Erzurum, 5 çiftçi ve 1400 kovan ile Bayburt izlemektedir. Maalesef bölgeden hiçbir ilimizde organik bal üretimi yapılmamaktadır (TKB, 2011).

5. Sonuç

Ülkemiz organik üretim açısından çok elverişli şartlara ve büyük bir potansiyele sahiptir. Biyolojik çeşitlilik, hastalıklara dayanıklı türler, birçok alanda bozulmamış ekolojik denge, uygun ekolojik ortam, sentetik girdi kullanımının düşüklüğü vb. nedenler bunlar arasındadır (DEMİRYÜREK, 2004).

Türkiye'nin bulunduğu konum itibarıyla Akdeniz ülkeleri arasında organik tarım konusunda öncü ülkelerden biridir. Organik tarım konusunda yasal düzenlemeleri bulunan 4 Akdeniz ülkesinden biridir (Tunus, Türkiye, İsrail ve Slovenya).

Genel olarak dünya organik tarım ürünleri pazarındaki payımız çok düşüktür. Yurtiçi üretimimiz dış pazar talebine göre şekillenmektedir. Organik ihraç ürünlerimizin çok az bir bölümü işlenmiş tarım ve gıda mamulüdür. Dış talepteki dalgalanmalardan üreticimiz olumsuz etkilenmektedir (DEMİRYÜREK, 2004).

İç pazar talep yetersizliği, tüketici bilinçsizliği, tanıtım eksikliği, ürünlerin pahalılığı, pazarlama problemleri gibi nedenlerden dolayı sınırlıdır. Diğer taraftan iç pazarın geliştirilmesine yönelik altyapı çalışmaları, tüketici bilinçlendirme faaliyetleri vb. destek hizmetleri sınırlıdır (DEMİRYÜREK, 2004).

Organik üretimin ülkemizdeki karakteristik özelliği olan talep ekseninde şekillenmesi, gelişmesinin önündeki en büyük engeldir. Ekolojik (organik) pazarlarla gelişen iç pazar maalesef istenilen düzeyden çok uzaktır. Buradaki asıl etken tüketicilerin fiyat duyarlılığının organik ürünlerin sunduğu sağlıklı beslenme faktöründen daha baskın olmasıdır.

Organik üretimin tek sunduğu elbette ki sağlıklı beslenme değildir. Sürdürülebilirlik yönü ile baktığımızda tamamen tüketim ve bireysel tatmin üzerine kurulmuş kapitalist dünya düzeninin yerini yavaş yavaş daha bilinçli, kendinden sonraki kuşakları da düşünen, içinde yaşadığı çevreye ve aynı çevreyi paylaşan diğer canlılara saygılı, kısaca daha “gelişmiş” bir anlayışa bırakması ile organik tarım gerçekten hak ettiği seviyelere gelebilecektir. Ülkemiz için düşündüğümüzde kat etmemiz gereken mesafe maalesef bir hayli fazladır ve temennimiz bu dönüşümün en kısa sürede tamamlanmasıdır.

5.1. Öneriler

Devlet teşvik edici tarım politikası önlemleri almalıdır. Ucuz girdi desteği, prim fiyat uygulaması, gelir desteği, kredi kolaylıkları v.b. mali destekler sayılabilir (DEMİRYÜREK, 2004).

Uygun ekolojik bölgelerde organik tarımın benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için pilot projeler uygulanmalıdır. Devlet üreticilerin örgütlenmesini teşvik etmeli, mevcut kooperatifler aracılığı ile desteklemelidir.

Organik tarımla ilgili devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarınca araştırma, eğitim ve yayımlar yaygınlaştırılmalıdır (DEMİRYÜREK, 2004).

Büyük rekabetin yaşandığı dış pazara daha kaliteli ve daha ucuz organik ürün sunulmalıdır. Gelirleri arttırmak için katma değeri yüksek işlenmiş tarım ve gıda maddeleri bu pazara sunulmalıdır (DEMİRYÜREK, 2004).

Büyük bir potansiyele sahip olduğumuz doğada yetişen ürünler (özellikle tıbbi ve aromatik bitkiler) kültüre alınmalı ve organik olarak sertifikalandırılmalıdır (DEMİRYÜREK, 2004).

Organik Tarım Türkiye kongrelerinin devamının getirilmesi (1.si 19-20 Ekim 2007'de Bahçeşehir Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir) mevcut durumun daha iyi analiz edilmesine, başarılı örneklerin geniş kitlelere tanıtılmasına ve bilinç düzeyinin yükseltilmesine ciddi anlamda katkıda bulunacaktır (Organik Tarım Türkiye 1. Kongresi Raporu, 2007).

Organik tarıma daha kolay dönüştürülebilecek “kendiliğinden organik” olan bölgelerin tespiti ve dönüştürülmesine ilişkin çalışmalar yapılabilir. Kendiliğinden Organik 'ten kasıt modern tarım girdilerine ulaşımı olmayan, alternatif yokluğundan organik olan küçük çaplı üreticilerdir. 19 Mayıs Üniversitesi'nden Alper Güzel ve Kürşat Demiryürek'in bir çalışması sonucunda ülkemizde Muş, Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Van, Ardahan, Gümüşhane, Iğdır ve Bayburt illerinin bu tanıma en uygun yerler olabileceği belirlenmiştir (Organik Tarım Türkiye 1. Kongresi Raporu, 2007). Doğal toplama alanlarının fazla olduğu Muğla ilimiz başta olmak üzere benzer bir çalışma bölgemiz için de yapılabilir.

Buğday Derneği Üyesi Şebnem Eraş'a göre ülkemizden altı iyi örnek arasında yer alan Kuşadası – Kirazlı Köyü ve Fethiye – Yanıklar Köyü bölgemizin girişimciliğinin bir tespiti olup bu örneklerin arttırılması yönünde çalışmalara hız verilmelidir (Organik Tarım Türkiye 1. Kongresi Raporu, 2007).

Çanakkale – Küçükkuyu deneyimi yine bölgemizde de çok önemli bir yeri olan zeytincilik sektöründe başarılı bir örnektir. Bu başarının arkasındaki kuşkusuz en önemli pay bölgede örgütlenmeyi sağlayan TARİŞ'e aittir (Organik Tarım Türkiye 1. Kongresi Raporu, 2007). Benzer projelerin bölgemizden de çıkması için öncelikle başarılı projelerle Güney Ege Kalkınma Ajansı olarak desteğimizi sunacak, çarpan etkisi ile bu projelerin bölgeye yayılmasına çalışacağız. Hak ettiğimiz noktaya en kısa zamanda ulaşacağımıza inanıyoruz.

Kaynakça

Organik Tarım Kanunu. (2004).

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2005).

(2007). *Organik Tarım Türkiye 1. Kongresi Raporu*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.

(2009). 01 25, 2011 tarihinde Organik Tarımda Biz: www.organiktarimda.biz adresinden alındı

TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın-Denizli-Muğla) 2010-2013 Bölge Planı. (2010). T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı.

Organik Tarım. (2011, 01 07). 01 20, 2011 tarihinde Vikipedi:

http://tr.wikipedia.org/wiki/Organik_tar%C4%B1m adresinden alındı

AĞI, Y. (2006). Türkiye 3. Organik Tarım Sempozyumu Sonuç Bildirgesi. *Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü*, (s. 4). Yalova.

ATASAY, A. (2006, 09 01). Bitkisel Üretimde Organik Tarım. *Eğirdir Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü*.

DEMİRYÜREK, K. (2004). Dünya ve Türkiye'de Organik Tarım. *HR. Ü.Z.F.Dergisi*, 63-71.

DENİZ, E. (2009). *Organik Tarım Sektör Raporu*. Avrupa İşletmeler Ağı-Karadeniz.

KARAKAYA, Z. (tarih yok). *Organik Tarıma Geçmek*. 12 01, 2010 tarihinde www.tarimsal.com adresinden alındı

SÜRMELİ, A. (2003). Organik Tarım, Gelişimi ve İlkeleri. Dev.Maden-Sen Yayın Kurulu.

TKB. (2011, 1 7). *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı*. 01 25, 2011 tarihinde www.tarim.gov.tr adresinden alındı

YÜKSEL, G. (2008, Ağustos). Çankaya Belediyesi Organik Ürünler Pazarı Projesi. *Birlik*.